

Fenséges nyugalom

Cyránski Mária szobrászművész emlékkiállítás

WEHNER TIBOR

Babits Mihály Kulturális Központ, Bakta Galéria, Szekszárd, 2018. XI. 8. – XI. 29.

Közelgő hetvenedik születésnapja alkalmából Cyránski Mária a *Napút* című folyóirat felkérésére 2009-ben visszatekintett pályájára, és megfogalmazta alkotói hitvallását: „A világháború utáni Kruspér utcában, házunk emeletén könyvrestaurátor dolgozott egy csodálatos, nagy méretű Michelangelo-albumon. Szüleim felvittek hozzá, hogy megnézhessem. Olyat azóta sem láttam, az album a Gellért-hegyi sziklakápolna pálos szerzeteseinek könyvtárába tartozott. Annyira megfogott, hogy végleg eldöntöttem: szobrász akarok lenni”¹ – írta alkotói indíttatásairól. Az elhatározás szilárd és határozott volt: a Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban 1955 és 1959 között, majd a Magyar Képzőművészeti Főiskolán 1959 és 1964 között végezte tanulmányait. Kitűnő, a klasszikus művészeti eszményeket valló mesterei voltak: Somogyi József, Szabó Iván és Pátzay Pál. A fiatal művész már a főiskolai tanulmányok időszaka alatt házasságot kötött a festő-grafikus ifj. Koffán Károllyal, akivel 1965-ben együtt érkeztek meg első vidéki állomáshelyükre, Dunaújvárosba, és akivel azután hosszú évtizedeken át együtt tevékenykedtek közös alkotóműhelyükben, illetve a művészeti közélet fórumain, valamint a rendkívüli aktivitással végzett művészetpedagógiai munkában is.

Munkássága a rendszerváltás előtti és a rendszerváltás utáni negyedszázadban bontakozott és teljeseedett ki, a legújabb kori magyar történelem e fordulata mintegy két egyenlő szakaszra osztja művészi pályafutását. A megosztás azonban csak formális jellegű, mert a történelmi fordulathoz – mint megannyi kortársa esetében – az alkotómunkában, az életműben nincs nyoma. Az öt és fél évtizedes periódus alkotó hétköznapijai mindvégig vidéki környezetben, két, egymással gyökeresen ellentétes jellegű és arculatú, egymástól nem is távoli településen zajlottak: 1985-ig a szocialista „csinált városban”, Dunaújvárosban, majd 1986-tól a művész 2018 tavaszán bekövetkezett haláláig Dunaföldváron.

Cyránski Mária sokoldalú alkotóként mutatkozott be már a múlt század 60-as éveinek második felében, a köztéri szobrászat terén és

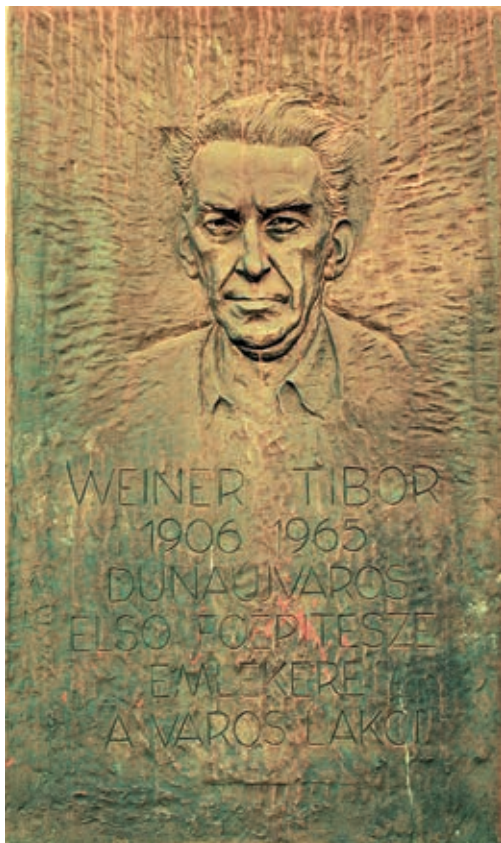
foto: ifj. Koffán Károly

Cyránski Mária (1966)

a kiállítási terekben bemutatható plasztikai ágazatokban, sőt, 1978 óta zománcművészeti munkássága is jelentős. Első kiállítását 1970-ben, Szentesen rendezte, majd fontos állomásként illeszkedett a pályaképbe az 1978-ban Dunaújvárosban, az egykori Uitz Teremben és négy évvel később, az Intercisa Múzeumban rendezett tárlata, amelyeket később újabb, főként dunántúli városokban felvonultatott önálló bemutatók követték. Például az ifj. Koffán Károllyal közösen rendezett 2010-es, dunaújvárosi Kortárs Művészeti Intézet-beli retrospektív. Alapvetően figurális, a klasszikus szobrászati ideák által vezérelt művészetére már a főiskolai tanulmányokat megelőzően meghatározóvá vált a Michelangelo-eszménykép, amely később Maillol és Rodin, Medgyessy Ferenc és Ferenczy Béni, valamint mestere, Pátzay Pál szobrászata által megérintetten formálódott. Életművében a klasszicizáló figuratív emlékszobrok és portrék, az allegorikus alakokként megjelenített díszítőszobrok, valamint portrédomborművek és emlékművek kaptak kiemelkedő szerepet. Realista szellemiségű, lírai árnyaltságú, bensőséges atmoszférájú

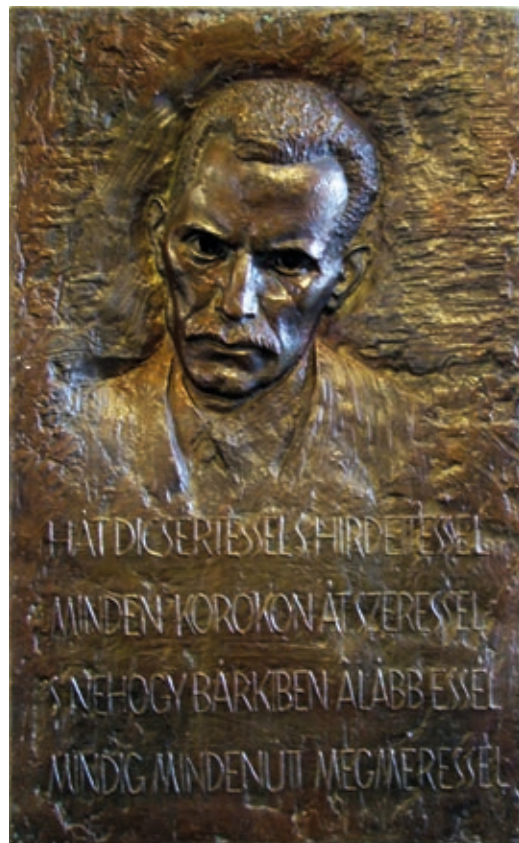
monumentális művei szabad térbe állítva, illetve épületekhez kapcsolódva Dunaújváros mellett többek között Tatabányán, Székesfehérváron, Ercsiben, Várpalotán, Miskolcon, Gyöngön és Rácalmásán láthatók. Szobrainak és domborműveinek, érmeinek és plakettjeinek megidéztje mindig az ember, hangsúlyosan a fiatal nőalak és a gyermek. Lágyan modellált, ülő vagy álló, ruhátlan vagy finoman redőződő drapériákba burkolt, érzékenyen megmintázott Madonnái, Vénuszi, Aphroditéi és fekvő kisgyermekei a reneszánsz szellemiségével, művészeti eszményeivel áthatott, finoman aktualizált kompozíciók. Dunaújvárosban számos monumentális alkotása valósult meg, amelyek közül kiemelkedő jelentőségű a diplomamunkájaként készített, az egykori Uitz Terem bejárata elé 1973-ban elhelyezett,

Hajnal című bronzba öntött ülő nő kompozíciója, amely az építészeti környezet meghatározó művészeti alkotása volt mindaddig, amíg ez a környezet át nem alakult a kiállítóterem átépítése miatt. Áthelyezését követően a Bartók Kamaraszínház előtti téren lelt, remélhetően most már végleges, otthonra a jobb kezével maga mögött támaszkodó, baljával a felemelt jobb lábát megérintő, finom virtuális mozgásokkal áthatott, a fiatal női test szépségét bensőséges eszközökkel feltáró szoboralak. A *Hajnal* által felvetett plasztikai problémák végigkísérték az életművet: akár párdarabjának is minősíthetjük az 1986-ban, Ercsiben talapzatra került *Merengőt*, de hivatkozhatunk az 1989-es várpalotai *Tavasza*, vagy az 1995-ös gyöngyi *Vénuszra* is. Ezek a szobrok a művész határozott alkotói elveit és törekvéseit tanúsítják, amelyekről 2009-ben így vallott: „Minden azon múlik, hogyan, milyen szándékból születik a mű. Nem véletlen, hogy a »megbízások«, a »feladatok« eredményeztek meggyőződés

CYRÁNSKI MÁRIA: *Weiner Tibor-émléktábla*, 1971, bronz, 130×80 cm

Dunaújváros, Weiner Tibor utca, könyvtár

CYRÁNSKI MÁRIA: *József Attila*, 1973, bronz, 80×60 cm

Dunaújváros, József Attila Általános Iskola, 2007-ben áthelyezve az Apáczai Csere János úti József Attila Könyvtárba

nélküli, kényszeredett, kilúgozott műveket. Csak hálát adhatok a sorsnak, hogy munkáim döntő hányada nem megbízás, ezért viselheti magán a magam iránt támasztott igényt, a belső indíték őszinteségét. Mégpedig úgy, hogy a köztérre szánt munkáim döntő többségben megnyerték maguknak a mecenatúra vaskalaposait is. Így kerülhetett elhelyezésre Dunaújvárosban egykori diplomamunkám, a *Hajnal*. A város, ahol addig minden a központi akaratból létrehozandó »vas és acél városa« eszmét szolgált, a benne lakó emberre gondoló, mégpedig jelmez nélküli, általánosított alakkal gazdagodhatott. A város első köztéri aktszobra volt.”²

CYRÁNSKI MÁRIA: *Hajnal*, 1973, bronz, 150 cm

Dunaújváros, Vasmű út, Uitz Terem, 2005-ben áthelyezve a Bartók térre, a Bartók Kamaraszínház és Művészetek Háza elé

CYRÁNSKI MÁRIA: *Merengő*, 1986, bronz, 180 cm, Ercsi, Esze Tamás utca, Egészségügyi Központ

Dunaújvárosban sem egyedüli köztéri műveként áll ez a klasszikus eszmények által áthatott női akt. Még a pályakezdés alkotóperiódusában, 1973-ban a művész legnagyobb vállalkozásának minősítette Végvári Lajos a Giuseppe Tomasi di Lampedusa *A párdúc* című novellája igézetében született *Sellő* című alkotást, amely bronzba öntve 1978-ban kútszoborként került a Sportuszoda előtti térre. E korai művét is jellemzik Végvári Lajos a művész alkotásairól megfogalmazott megállapításai: „Az érzelmek, álmok, képzelgések világát járja be munkáiban. Bár mesterségbeli ismeretei jók, nem a megvalósítás pontosságát adja igazi értékeit, hanem az érzelmi fűtöttség, a témával való személyes azonosulás, sorsok vállalása és átélése. Indulatból mintáz: érzelmeinek lenyomatát akarja megörökíteni gazdag, részletezett formákkal és mozgalmas felületekkel.”³ A programadó *Hajnal* mellett a *Sellő (Lighea)* is expresszív megformálású alkotásnak ítéltető, amelyen a realista megvalósítással ellentétben a lendületes figuraalakítás által elnagyolt, megnyújtott, kissé torzított formarend uralja a kompozíciót.

1978-ban Cyránski Mária meghívást kapott Kátai Mihálytól a kecskeméti Nemzetközi Tűzzománc Alkotótelepre, ahová később többször is visszatért. Mint a 2000-ben megjelent katalógusban a Kecskeméti megszületett munkákról ífj. Koffán Károly megállapította: „Szobrászi alkatát megőrző, sajátos figuratív és ellenpólusként népi alapokra építkező geometrikus műveket alkot. Az anyaságot, nőiséget profán módon, a csak reá jellemző technikával, középkori szárnyas oltárokkal rokon szerkezetben dolgozza fel. Hatásmechanizmusában munkái a »fal ékszeri«.”⁴

Önnön megrendelésére, valamint a megbízásokra készülő monumentális munkáit, a bronzba öntött kisplasztikákat mély emocionális töltet élteti ugyanúgy, ahogy a közösségi terekben vagy épületekhez kapcsolódóan elhelyezett, meghitt atmoszférájú portréit, portrédomborműveit. E körben az 1971-ben megmintázott, Weiner Tibor építész megidéző dunaújvárosi emléktáblára vagy az ugyancsak a Duna-menti városban elhelyezett, 1973-ban megformált József Attila- és az 1976-ban készült Bartók Béla-domborműre hivatkozhatunk. Mellettük biztos karakterérzékkel megragadott portréit – amelyeket hol körplasztikaként, hol domborművekként, esetenként plakettekként és érmeként formált meg – a személyes átélés is hitelesíti.

A szekszárdi Babits Mihály Művelődési Központ Bakta Galériájának *Művésztanárok Tolnában* című kiállítássorozatának újabb állomásaként megrendezett emléktárlaton természetesen a művésztanári indíttásról, a törekvésekről és módszerekről csak áttételesen, a művek mesterei megformáltsága tükrében vonhattuk le következtetéseinket. Ezúttal is csak egy szűk válogatás idézhette fel a művész életművét bepillantást adva kisplasztikai és éremművészeti munkásságába, dokumentumfotók segítségével megjelenítve Cyránski legjelentősebb monumentális alkotásait, felsorakoztatva tűzzománc kompozícióinak egy-egy csoportját. De mindez újabb felfedezésekre is ösztönözhet, hogy a jövőben is találkozhatunk e tiszta szépségtisztelettel, harmóniavágygal, plasztikai finomsággal és mély érzelmi töltettel áthatott, a 2018-ban elárvult dunaföldvári műhelyében készült alkotásokkal.

Jegyzetek

- 1 Cyránski Mária: *Életutam, Napút*, 1999/10., 132. 2 l. m. 133.
- 3 Végvári Lajos: *Bevezető. Cyránski Mária szobrászművész és ífj. Koffán Károly festőművész kiállítása*, Kossuth Lajos Művelődési Ház, Miskolc, 1973, 2.
- 4 ífj. Koffán Károly: *Bevezető. Cyránski Mária műalkotásai*, Dunaújváros, 2000, 4.